

HGIS JAARVERSLAG 2003

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	pg- 2
HGIS op hoofdlijnen: belangrijkste resultaten en uitgaven	3
Toelichting op resultaten en realisaties per beleidsthema	6
Bijlagen:	
1. HGIS per begroting	30
2. Uitgaven ontwikkelingssamenwerking	35
3. ODA-prestatie	37
4. ODA: uitgaven in partner- en exitlanden	38
5. Extracomptabele staat natuur, milieu en water	40
6. ODA: uitgaven HIV/Aids en reproductieve gezondheidszorg	41
7. ODA: uitgaven basic education	42
8. Non-ODA-uitgaven	43
9. Afkortingenlijst	45

VOORWOORD

De Nederlandse uitgaven voor Internationale Samenwerking, die op verschillende departementale begrotingen staan, zijn gebundeld in de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). Door de bundeling van uitgaven in één constructie is het mogelijk een integrale afweging te maken tussen de prioriteiten van het buitenlands beleid en wordt versnippering en ‘eilandjes-denken’ van departementen voorkomen. De HGIS schept kansen voor interdepartementale programmatische samenwerking en ontschotting. Verschillende HGIS-programma’s worden gezamenlijk door meerdere ministeries ingevuld. De HGIS is daarmee een belangrijk instrument voor een geïntegreerd en coherent buitenlands beleid.

In aanvulling op de departementale jaarverslagen, geeft het HGIS-jaarverslag een integraal overzicht van het buitenlands beleid in 2003. Het biedt een bondig overzicht van de belangrijkste resultaten, uitgaven en ontvangsten op het terrein van Internationale Samenwerking in 2003. In het algemene deel worden de realisaties per thema op hoofdlijnen toegelicht. In de daarop volgende hoofdstukken worden de belangrijkste resultaten over 2003 gepresenteerd. Elk beleidsthema begint met een overzicht van realisaties en de algemene beleidsdoelstelling. De teksten zijn zoveel mogelijk geordend naar geoperationaliseerde doelstellingen en blikken terug op de plannen die waren gepresenteerd in de HGIS-nota 2003. Voor meer gedetailleerde toelichtingen op behaalde resultaten en financiële realisaties wordt verwezen naar de departementale verantwoordingen. Tot slot bevat het jaarverslag een aantal bijlagen, waarin alle HGIS-uitgaven en –ontvangsten en dwarsdoorsneden daarvan worden gepresenteerd. Het HGIS-jaarverslag levert daarmee als enige document een integraal overzicht van alle uitgaven voor Internationale Samenwerking.

HGIS OP HOOFDLIJNEN: BELANGRIJKSTE RESULTATEN EN UITGAVEN

De HGIS is een bundeling van de buitenland-uitgaven van de verschillende departementen. De uitgaven aan *Official Development Assistance* (ODA) maken deel uit van de HGIS en bedragen jaarlijks 0,8% van het BNP. Andere uitgaven voor internationale samenwerking (vaak kortweg aangeduid met 'non-ODA') bedroegen voorheen 0,3% van het BNP. In het Hoofdlijnenakkoord werd echter bepaald dat deze categorie uitgaven niet langer gekoppeld zou zijn aan de BNP-ontwikkelingen, maar voortaan in reële termen constant zal worden gehouden. De totale realisatie voor de HGIS bedroeg in 2003 EUR 5,2 miljard. Voor de twee hoofdonderdelen van de HGIS, het ODA- en het non-ODA-gedeelte, volgen hieronder de belangrijkste resultaten en uitgaven.

Resultaten en uitgaven HGIS/ODA

De ODA-uitgaven aan de beleidsthema's in de HGIS bedroegen in 2003 EUR 3,81 miljard. Het jaar 2003 stond in het teken van de notitie 'Aan Elkaar Verplicht' (AEV). Kernpunten zijn de concentratie op de vijf prioritaire thema's onderwijs, HIV/Aids, reproductieve gezondheidszorg, milieu en water, en een verdere concentratie van het aantal bilaterale samenwerkingslanden van 49 naar 36. Partnerschap werd een centraal begrip voor samenwerking met burgers, bedrijven, kennis- en onderzoeksinstituten, organisaties en overheden.

Aan een aantal thema's werd in 2003 beduidend meer besteed dan in 2002. Belangrijke resultaten voor deze thema's waren;

- *EU-fondsen*

De hervormingen van de EU-hulpprogramma's zijn effectief en leiden tot hogere uitgavenpercentages en kortere 'behandeltijden'. Mede dankzij Nederlandse inzet is er in 2003 een coherenter beleid gekomen ten aanzien van landbouw en vrede en veiligheid. Op Nederlands initiatief is het *EU Policy Coherence for Development Network* opgericht.

- *VN-instellingen*

Verband houdend met de prioriteiten HIV/Aids en milieu werd in 2003 vooral meer uitgegeven aan UNAIDS en aan GEF/Montreal Protocol. In 2003 zijn de partnershipprogramma's met UNEP en UNHABITAT operationeel geworden. In zijn algemeenheid geldt dat, mede op aandringen van Nederland, de belangrijkste operationele ontwikkelingsorganisaties van de Verenigde Naties goede vooruitgang hebben geboekt in het harmoniseren, stroomlijnen en vereenvoudigen van regels en procedures.

- *Internationale Financiële Instellingen (IFI's)*

Ten opzichte van het jaar daarvoor werd in 2003 meer bijgedragen aan de multilaterale ontwikkelingsbanken en -fondsen en aan de fondsen Education for All, Global Fund to Fight Aids, TB and Malaria en het DDR programma (*disarmament, demobilisation and reintegration*) in de Grote Meren regio.

- *Samenwerking met maatschappelijke organisaties*

In 2003 is meer uitgegeven dan in 2002 aan medefinancieringsbijdragen aan particuliere organisaties, vooral door de verhoging van het Medefinancieringsprogramma van 10% naar 11% van het ODA-budget en door het nieuwe programma Thematische Medefinanciering. In 2003 trad daarmee een vernieuwd subsidie-systeem voor maatschappelijke organisaties in werking.

- *Samenwerking met het bedrijfsleven*

Hoewel minder dan begroot, is in 2003 meer uitgegeven dan het voorgaande jaar aan het bedrijfslevenprogramma ten behoeve van ondernemerscapaciteit in ontwikkelingslanden. Het aantal landen waar het Programma Samenwerking Opkomende Markten (PSOM) actief is, is uitgebreid. Het CBI gaf in 2003 ondersteuning aan 896 bedrijven in negentien verschillende marktsectoren in het kader van langjarige export-coachingsprogramma's.

Door een afspraak om een groter deel van de kosten van de opvang van eerstejaars asielzoekers toe te rekenen aan ODA stegen ook deze uitgaven ten opzichte van 2002. Wel werd minder uitgegeven dan begroot, omdat de instroom van asielzoekers lager was dan verwacht. Aan humanitaire hulp werd in 2003 minder uitgegeven dan in 2002, maar wel meer dan begroot. Dat laatste kwam door additionele

uitgaven voor Ivoorkust, Irak en Tjsetsjenië. Ook de uitgaven voor Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw daalden ten opzichte van 2002. Dat komt vooral door de overheveling van het DDR-programma in het Grote Meren gebied naar het beleidsthema ‘Samenwerking met Internationale Financiële Instellingen’. De lagere uitgaven op beleidsthema ‘Bilaterale ontwikkelingssamenwerking’ worden veroorzaakt door enerzijds de budgettaire krapte in 2003 en anderzijds doordat in 2003 minder EKI-kwijtscheldingen werden gerealiseerd dan geraamd. Conform afspraak is de werkelijke gerealiseerde kwijtschelding aan het ODA-budget toegerekend en is de ruimte die ontstond binnen de HGIS/ODA bestemd voor extra ODA-uitgaven. De lagere uitgaven ten opzichte van 2002 in het cluster ‘Nederlandse bilaterale belangen op politiek, economisch en milieu-gebied’ worden vooral veroorzaakt door het aflopen van het exportfinancieringsprogramma voor Indonesië.

Aan *basic education* werd in 2003 EUR 199 miljoen uitgegeven en aan de thema’s milieu en water bedroegen de ODA-uitgaven EUR 398 miljoen (0,09% van het BNP). De uitgaven voor HIV/Aids en reproductieve gezondheidszorg waren EUR 235 miljoen. Het aandeel structurele programmahulp is licht toegenomen (van 32,1% naar 33,2% van het totale structurele bilaterale budget). De macro-georiënteerde programmahulp steeg in 2003 met drie procent van EUR 131,3 miljoen tot EUR 134,8 miljoen. Het aandeel van de macrohulp in het totale structurele bilaterale budget steeg van ongeveer 14,5 procent naar 17,5 procent. Van het totale ODA-budget ging 31 procent naar de Minst Ontwikkelde Landen.

Ontwikkelingssamenwerking: de ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)	Realisaties	Begroting	Realisaties
	2002	2003	2003
Internationale ordening	18.079	17.951	16.401
Vrede, veiligheid en conflictbeheersing	3.000	0	4.000
Humanitaire hulp	254.794	209.252	228.125
Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw	41.557	47.162	27.022
Bilaterale ontwikkelingssamenwerking	1.399.246	1.203.552	1.118.826
EU-fondsen	294.865	317.622	320.034
VN-instellingen	366.951	368.411	380.799
Internationale Financiële Instellingen	237.461	327.016	301.687
Samenwerking met maatschappelijke organisaties	627.216	680.994	749.349
Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs	133.964	131.970	134.129
Samenwerking met het bedrijfsleven	137.401	199.619	158.953
Bilaterale betrekkingen op het gebied van politiek, economie en milieu	28.491	10.210	13.679
Eerstejaarsopvang asielzoekers	89.538	194.420	162.603
Overige	191.013	197.654	195.828
Totaal	3.823.576	3.905.833	3.811.435

Ontwikkelingssamenwerking: de non ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)	Realisaties	Begroting	Realisaties
	2002	2003	2003
Bilaterale ontwikkelingssamenwerking (rentesubsidies NIO en garanties OS)	64.317	73.917	41.607
VN-instellingen (deel van UNEP en GEF)	5.667	5.931	6.274
Samenwerking met maatschappelijke organisaties (deel van KPA)	454	454	454
Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs (huisvesting KIT)	2.596	2.596	2.596
Samenwerking met het bedrijfsleven (FMO en POPM)	48.605	53.138	55.695
Totaal	121.639	136.036	106.626

Resultaten en uitgaven HGIS/non-ODA

De uitgaven voor de non-ODA begrotingsposten in de HGIS bedroegen in 2003 EUR 1,38 miljard, een kleine stijging ten opzichte van 2002, toen EUR 1,37 miljard werd uitgegeven.

Aan de thema’s ‘internationale ordening’ en ‘vrede, veiligheid en conflictbeheersing’ werd meer uitgegeven dan in 2002. Voor het bevorderen van internationale ordening stond zelfs nog meer begroot, maar betalingen voor de CO₂-reductieprogramma’s *Clean Development Mechanism* en *Joint Implementation* en voor het Internationaal Strafhof zijn naar latere jaren verschoven. De uitgaven voor vrede, veiligheid en conflictbeheersing vielen hoger uit dan begroot, vooral vanwege extra uitgaven voor de Nederlandse deelname aan crisisbeheersingsoperaties.

De uitgaven voor goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw en voor Europese integratie bleven ongeveer gelijk ten opzichte van 2002. Hetzelfde geldt voor de uitgaven voor het internationaal cultuurbeleid.

In 2003 werd minder uitgegeven aan het beleidsthema 'Bilaterale betrekkingen op het gebied van politiek, economie en milieu'. Dit wordt veroorzaakt door in 2003 doorgevoerde ombuigingen op het economisch beleidsterrein.

De non-ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)	Realisaties	Begroting	Realisaties
	2002	2003	2003
Internationale ordening	70.804	165.504	87.794
Vrede, veiligheid en conflictbeheersing	200.980	211.227	237.129
Humanitaire hulp	4.608	4.710	3.938
Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw	33.363	34.665	29.646
Europese integratie	31.953	34.530	34.952
Bilaterale ontwikkelingssamenwerking	7.988	8.917	4.700
EU-fondsen	134.420	135.727	122.872
Internationale Financiële Instellingen	8.168	6.975	8.011
Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs	3.408	3.374	3.223
Bilaterale betrekkingen op het gebied van politiek, economie en milieu	258.111	247.378	240.152
Asiel, migratie en consulaire dienstverlening	6.995	9.173	8.358
Internationaal cultuurbeleid	14.805	15.500	15.630
Overige	469.768	427.973	480.631
Totaal	1.245.371	1.305.653	1.277.036

BELEIDSTHEMA 1

HET BEVORDEREN VAN INTERNATIONALE ORDENING

Beleidsstema 1, Internationale ordening (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 01.01 Verenigde Naties	52.184	13.972	-1.391	-1.550	50.793	12.422
01.02 OESO	4.812	454	-241	0	4.571	454
01.03 Bijdragen internationaal recht	2.979	0	2.817	0	5.796	0
01.04 AIV	431	119	26	0	457	119
01.05 Overige bijdragen	255	0	-97	0	158	0
01.06 Internationaal Strafhof	19.101	0	-4.937	0	14.164	0
Justitie 07.01 Algemeen, Bestuursdepartement/bijdrage WIPO	141	0	32	0	173	0
VROM 11.30.01 Clean development mechanism	56.723	0	-50.047	0	6.676	0
VenW 01 Veiligheid goederenvervoer (IMO)	728	0	-312	0	416	0
09 Veilige luchtvaart (ICAO)	1.015	0	0	0	1.015	0
16 Meteorologie en seismologie (WMO)	736	27	0	0	736	27
EZ 3.10 Fysieke ruimte (contrib. World Tourist Org.)	208	0	-11	0	197	0
5.20 Multilaterale handels- en investeringssysteem	4.715	0	2	0	4.717	0
4.01 Algemeen (bijdragen aan int. instituten)	1.482	0	-251	0	1.231	0
4.30 Joint Implementation	29.385	0	-23.944	0	5.441	0
10 Effectieve telecommunicatie- en postmarkt (UPU/ITU)	2.037	0	-906	0	1.131	0
LNV 11.01.03 Internationale contributies/FAO	6.523	3.379	0	0	6.523	3.379
Totaal	183.455	17.951	-79.260	-1.550	104.195	16.401

Algemene beleidsdoelstelling

Het doel van internationale ordening is een welvarende, rechtvaardige en vreedzame wereld met een duurzaam milieu. Daarvoor zijn internationale rechtsregels, beleidsafspraken en het onderhouden van internationale kaders nodig

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Bevorderen van de internationale rechtsorde

Nederland wist zijn positie als gastland voor internationale organisaties verder uit te breiden. Zo heeft de Europese Raad besloten dat EUROJUST definitief in Nederland gevestigd blijft. Daarnaast werd een zetelverdrag met een NAVO-agentschap afgesloten. Voor het Internationaal Strafhof zijn zeven rechters gekozen. Er is een ontwerp-programma van eisen opgesteld voor de definitieve huisvesting van het Strafhof.

Codificatie, ontwikkeling en naleving van internationaal recht.

Naleving van internationale rechtsregels en verdragen is van groot belang voor de internationale rechtsorde. Het Cartagena Protocol inzake bioveiligheid trad in werking. Er kwamen geen belangrijke nieuwe regimes tot stand. Wel werd op verschillende terreinen (o.a. naleving van het Biologische Wapens-verdrag) voortgang geboekt. Bij de onderhandelingen over een alomvattend VN-verdrag tegen terrorisme kon geen vooruitgang worden geboekt vanwege grote onenigheid over de reikwijdte van het verdrag. Hetzelfde geldt voor het VN-verdrag tegen nucleair terrorisme.

Bevordering en bescherming van de rechten van de mens

Aangezien de normstelling op het terrein van mensenrechten grotendeels is voltooid, lag in 2003 de nadruk in het Nederlandse mensenrechtenbeleid op implementatie en monitoring van mensenrechten. Een belangrijk resultaat is de aanname van een resolutie over huiselijk geweld door de Algemene Vergadering van de VN. Op voorstel van de EU werd de allocatie van middelen uit het reguliere VN-budget voor de Hoge Commissaris voor de rechten van de mens verhoogd. Dankzij een intensieve lobby is Nederland in 2003 gekozen als lid van de Mensenrechtencommissie voor de periode 2004-2006. Het Nederlandse OVSE-Voorzitterschap heeft veel aandacht besteed aan mensenrechten in onder meer Centraal-Azië en de Kaukasus. Belangrijke resultaten waren: de verklaring van het seminar over de bescherming van mensenrechten in de strijd tegen terrorisme en de aandacht voor mensenhandel in de ministeriële verklaring van Maastricht.

Bevordering van financieel-economische ordening

Versterking van de internationale economische instellingen en regelgeving kreeg in 2003 opnieuw prioriteit. Nederland droeg bij aan de financiering van opbouw van handels- en onderhandelingscapaciteit. Een belangrijke kans om ook ontwikkelingslanden te laten profiteren van de mondialisering ligt in de invulling van de 'Doha Development Agenda' van de Wereldhandelsorganisatie WTO. In de voorbereiding van de vijfde Ministeriele Conferentie in Cancún werd op het gebied van het intellectuele eigendom (TRIPs-verdrag) in relatie tot medicijnen een akkoord bereikt. De Conferentie zelf is vervolgens mislukt. Hoofdoorzaken waren te grote verschillen in de verwachtingen en onderhandelingsposities van de aan de WTO-onderhandelingen deelnemende landen, veranderingen in internationale (geo-) politieke verhoudingen, en organisatorische onvolkomenheden.

Bevordering van ecologische ordening

In 2003 is er op dit gebied enige voortgang geboekt: het Cartagena Protocol (bioveiligheid) is in werking getreden. Het Kyoto Protocol wacht nog op ratificatie door Rusland. Samen met internationale partners werden vier nieuwe partnerschappen opgericht in het kader van de *World Summit on Sustainable Development* (WSSD); het *Global Village Energy Partnership*; het *EU-Partnership on Energy and Poverty*, *West Africa Water Initiative* en het *Asian Forest Partnership*. Samen met andere internationale donoren werd het beleidsdocument *Poverty & Climate Change* uitgebracht. In het kader van het *Clean Development Mechanism* (CDM) is een contract gesloten met de Rabobank voor 10 Mton CO₂-equivalenten. Er is een Memorandum of Understanding met Indonesië getekend. In het kader van Joint Implementation heeft ERUPT III geleid tot een vijftal projecten, dit was minder dan verwacht. Het aantal door PCF getekende reductie-contracten is in 2003 gestegen van 7 tot 14. Daarmee is het PCF op koers om in 2004 haar totale portefeuille te beleggen.

BELEIDSTHEMA 2 VREDE, VEILIGHEID EN CONFLICTBEHEERSING

Beleidsthema 2, Vrede, veiligheid en conflictbeheersing (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidsreïen/artikel/omschrijving		Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ	02.01 NAVO	6.348	0	-2.768	0	3.580	0
	02.02 WEU	1.281	0	-265	0	1.016	0
	02.03 OVSE	5.378	0	270	0	5.648	0
	02.04 OPCW	1.175	0	94	0	1.269	0
	02.05 CTBTO	1.963	0	-542	0	1.421	0
	02.06 Vredesfonds	10.210	0	-1.940	1.000	8.270	1.000
	02.07 POBB/VB	3.710	0	-868	0	2.842	0
	02.08 Subsidies en bijdragen	2.761	0	334	0	3.095	0
Defensie	09 Crisisbeheersingsoperaties (additionele kosten)	118.956	0	60.710	3.000	179.666	3.000
	09 Crisisbeheersingsoperaties (VN-contributie)	59.445	0	-25.123	0	34.322	0
Totaal		211.227	0	29.902	4.000	241.129	4.000

Algemene beleidsdoelstelling

Het Nederlandse veiligheidsbeleid richt zich op de veiligheid van het Nederlandse en het bondgenootschappelijke grondgebied en op de bevordering van de internationale vrede, veiligheid en stabiliteit, zowel in Europa als mondiaal.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Bestrijding internationaal terrorisme

Nederland heeft als actief lid van de brede coalitie tegen het terrorisme nationaal en internationaal zijn bijdrage geleverd, onder andere door deelname aan de operatie *Enduring Freedom* in Afghanistan en de NAVO-operatie *Active Endeavour* (controle op de scheepvaart in het oostelijk deel van de Middellandse Zee). Binnen de NAVO en de EU zijn afspraken gemaakt om de burgerbescherming na een terroristische aanval beter te kunnen coördineren.

Deelname aan internationale crisisbeheersingsoperaties

Crisisbeheersingsoperaties zijn een belangrijk instrument om vrede en veiligheid te bevorderen. Nederland nam in 2003 deel aan 17 operaties en missies, de belangrijkste waren: SFOR (*Stabilisation Force Bosnië-Herzegovina*), *Display Deterrence* (de bescherming van Turkije tegen mogelijke aanvallen door Irak), *Enduring Freedom* (verdrijving van het Talibanregime in Afghanistan), ISAF (ondersteuning van de Afghaanse regering bij het handhaven van de veiligheid), SFIR (stabilisatiemacht voor Irak) en UNMIL (VN-vredesmacht in Liberia).

Ondersteuning regionale vredesbevorderende initiatieven

Ter ondersteuning van regionale vredesbevorderende initiatieven zijn in 2003 eenentwintig nieuwe projecten van start gegaan met financiering uit het Vredesfonds. De nadruk lag op projecten in Afrika en het Midden-Oosten. Ook werd in 2003 bijgedragen aan de afvloeiing en reïntegratie van legers in Bosnië-Herzegovina en Kroatië. Tevens werd in 2003 besloten het Stabiliteitsfonds, dat per 1 januari 2004 in werking treedt, op te richten.

Prioriteiten van het OVSE-voorzitterschap

In 2003 was Nederland voorzitter van de OVSE. De ministeriële bijeenkomst in Maastricht was zowel inhoudelijk als organisatorisch een succes. Er is een nieuwe strategie aanvaard voor de OVSE, en er werd afgesproken om de strijd tegen mensenhandel te versterken. Ook werden besluiten genomen ten aanzien van de bestrijding van terrorisme, de strijd tegen *trafficking*, de positie van Roma en Sinti en de strijd tegen discriminatie en intolerantie. De Nederlandse inspanning om het zogenoemde bevroren conflict in Moldavië dichter bij een oplossing te brengen leverde resultaat op, hoewel nog geen overeenstemming is bereikt over een oplossing. Nederland heeft zich er sterk voor gemaakt om het secretariaat van de OVSE te versterken. Dit en andere maatregelen hebben het interne functioneren

van de OVSE belangrijk helpen verbeteren en de efficiëntie en effectiviteit van de organisatie vergroot.

Aanpassing en uitbreiding NAVO

De NAVO is in 2003 verder gemoderniseerd. Samenwerkingsrelaties werden versterkt en er werden voorbereidingen getroffen voor de uitbreiding. Met actieve Nederlandse inbreng kwam een EU-NAVO-regeling tot stand over de ontwikkeling van de militaire capaciteit. De toetredingsprotocollen van de zeven uitgenodigde nieuwe lidstaten van de NAVO werden door het parlement goedgekeurd.

Verdere operationalisering van het EVDB¹

In het kader van het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB) werd overeenstemming bereikt over de *Helsinki Headline Goal*, waarbij de EU moest in staat zijn binnen 60 dagen maximaal 60.000 troepen gedurende minimaal een jaar in te zetten voor crisisbeheersingmissies. Om een impuls te geven aan de Europese defensie materieelsamenwerking is besloten een Europees Defensie Agentschap op te richten. De eerste EU-geleide politiemissie vond met Nederlandse deelname plaats in Bosnië-Herzegovina.

Het tegengaan van proliferatie van massavernietigingswapens

Onder Nederlands voorzitterschap is het aantal staten dat de Haagse Gedragscode tegen Ballistische Raketten onderschrijft, uitgebreid. Non-proliferatieactiviteiten zijn versterkt: de EU heeft een actieplan aangenomen en er is een Proliferation Security Initiative opgericht. Helaas kon geen vooruitgang worden bereikt tussen de NAVO en Rusland op het gebied van nucleaire vertrouwenwekkende maatregelen, omdat Rusland hierover niet met de NAVO wilde praten.

Bevordering van conventionele wapenbeheersing

Nederland heeft zich op verschillende manieren ingezet voor conventionele wapenbeheersing en bevordering van de naleving van bestaande overeenkomsten. Een belangrijk resultaat is de overeenstemming over een nieuw bindend verdrag inzake ontplofbare oorlogsresten. Ook heeft Nederland zich ingezet voor betere controle van *brokering* van kleine wapens en controle op tussenhandel.

Een verantwoord wapenexportbeleid en bevordering van transparantie in wapentransacties

Nederland heeft zijn restrictieve beleid ten aanzien van de export van conventionele wapens voortgezet. De reikwijdte van het VN-Wapenregister is mede door Nederlandse inzet uitgebreid. Bilateraal werd er op het gebied van wapenexportcontrole en -regelgeving samengewerkt met Slowakije en Roemenië, deze samenwerking is ook aangeboden aan Bulgarije en Oekraïne.

¹ N.B. De uitgaven met betrekking tot het EVDB op de begroting van Defensie vormen geen onderdeel van de HGIS.

BELEIDSTHEMA 3 HUMANITAIRE HULP

Beleidsstema 3, Humanitaire hulp (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 03.01 Noodhulp ontwikkelingslanden	113.445	113.445	20.899	20.899	134.344	134.344
03.02 Noodhulp niet-DAC landen	4.538	0	-773	0	3.765	0
03.03 Ontmijnings- en kleine wapenfondsen	15.882	15.882	-2.026	-2.026	13.856	13.856
03.04 VN-vluchtelingenprogramma's	52.698	52.698	0	0	52.698	52.698
03.05 Wereldvoedselprogramma	27.227	27.227	0	0	27.227	27.227
03.06 Internationaal Comité Rode Kruis	172	0	1	0	173	0
Totaal	213.962	209.252	18.101	18.873	232.063	228.125

Algemene beleidsdoelstelling

Nederland wil bijdragen aan de optimale leniging van levensbedreigende menselijke noden als gevolg van (chronische) crisissituaties en natuurrampen, in principe wereldwijd, maar in het bijzonder in een tiental crisisgebieden in ontwikkelingslanden.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Snelle en adequate hulpverlening

Nederland droeg ook in 2003 bij aan de leniging van humanitaire noden in ontwikkelingslanden door financiering van hulpprogramma's van internationale instellingen en NGO's. In 2003 concentreerde de humanitaire hulpverlening zich opnieuw op een beperkt aantal conflictgebieden met structureel hoge noden. Het budget voor noodhulp aan niet-DAClanden werd vrijwel geheel besteed aan de gevolgen van de crisis in en om Tsjetsjenië. Nederlandse bijdragen maakten mede mogelijk dat in Irak direct na de start van de vijandelijkheden hulp kon worden geboden. Tevens droeg Nederland bij aan de kosten van de UNHCR om haar programma voor vluchtelingen die terugkeren naar Afghanistan voort te zetten.

Coördinatie van de humanitaire hulpverlening

Nederland heeft zich in 2003 op verschillende manieren ingespannen voor verbetering van de nationale en internationale coördinatie van de humanitaire hulpverlening. Er zijn werkafspraken met andere ministeries gemaakt over rampenrespons in het buitenland. Ook werd het Nederlandse *Urban Search and Rescue team* geïnstalleerd. Inzet vindt plaats in het kader van de 'International Search and Rescue Advisory Group' (INSARAG), een onderdeel van het Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) van de SGVN. Nederland heeft zich ingezet voor verbeterde coördinatie rond, en de kwaliteit van de Consolidated Appeal Process (CAP) onder leiding van OCHA. Ook drong Nederland aan op een geïntegreerde benadering van humanitaire hulp en wederopbouw door de Verenigde Naties.

Kwaliteit en de effectiviteit van humanitaire hulpverlening

In 2003 zijn de eerste stappen gezet voor een integrale evaluatie van het gehele humanitaire hulpprogramma door de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB). Met NGO's werd regelmatig overlegd over kwaliteit van projectaanvragen en -uitvoering. De samenwerking met vijf grote internationale hulpverleningsorganisaties is gestroomlijnd door het aangaan van zogenaamde kanaalfinancieringsovereenkomsten. Ook met NGO's is een dialoog gestart om de samenwerkingsrelaties te stroomlijnen, te vereenvoudigen en meer resultaatgericht te maken. In juni 2003 vond er een internationale conferentie plaats in Stockholm in het kader van het 'Good Humanitarian Donorship' proces, dat onder meer moet leiden tot een effectiever, transparanter en voorspelbaarder donorgedrag.

BELEIDSTHEMA 4 GOED BESTUUR, MENSENRECHTEN EN VREDESOPBOUW

Beleidsthema 4, Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 04.01 Centraal programma GMV in ontwikkelingslanden	44.666	44.666	-20.140	-20.140	24.526	24.526
04.02 Matra/goed bestuur	33.757	0	-5.213	0	28.544	0
04.03 POBB/MR	908	0	194	0	1.102	0
04.04 Gemeente Initiatieven	2.496	2.496	0	0	2.496	2.496
Totaal	81.827	47.162	-25.159	-20.140	56.668	27.022

Algemene beleidsdoelstelling

De algemene beleidsdoelstelling betreft het bevorderen van goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw in geselecteerde landen. Deze landen worden gesteund bij het opzetten, versterken dan wel hervormen van capaciteit om duurzame vrede, respect voor de mensenrechten en een goed functionerend bestuur ten dienste van de samenleving te bewerkstelligen.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Mensenrechten

Het voornemen om in 2003 te komen tot uitgewerkt beleid inzake de relatie tussen het ontwikkelingsbeleid en mensenrechtenbeleid heeft met name vorm gekregen in de notitie "Aan Elkaar Verplicht". Verder poogde Nederland mensenrechtenbeleid en conflictpreventie en –beheersing te integreren, bijvoorbeeld door bij de vredesonderhandelingen in Soedan mensenrechtenkwesaties aan de orde te stellen. Mede dankzij actieve Nederlandse inzet kwam er een EU-richtlijn tot stand inzake kinderen en gewapend conflict. Hierdoor kan de EU effectiever en gericht optreden. Daarnaast steunde Nederland diverse non-gouvernementele organisaties die zich inzetten voor de rechten van kinderen in conflictgebieden. Op het terrein van de bestrijding van straffeloosheid en de berechting van oorlogsmisdadigers heeft Nederland een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming en financiering van het Speciale Tribunaal voor Sierra Leone en de financiering van de Waarheids en Reconciliatie Commissie in dit land.

Goed bestuur

Onder dit thema vallen de voor Nederland prioritaire onderwerpen corruptiebestrijding, democratisering, begrotingsbeleid en decentralisatie. Met het totstandkomen van het verdrag bestaat er nu voor het eerst een juridisch bindend instrument met een mondiale reikwijdte. Het in Utsteinverband opererende *Virtual Resource Centre* ter ondersteuning van de (ambassade) staf van vier donorlanden bij activiteiten ter voorkoming en bestrijding van corruptie had nog niet de uitstraling die werd verwacht. Niettemin werd in 2003 een aantal praktische instrumenten ontwikkeld (o.a. een anti-corruptietraining en een helpdesk) die het Resource Centre naar verwachting een grotere meerwaarde zullen geven.

Om democratisering te bevorderen heeft Nederland bijgedragen aan negentien verkiezingswaarnemingsmissies. Deze waarnemingsmissies hebben, in geval van een positief oordeel, bijgedragen aan het vertrouwen van burgers in het verkiezingsproces. In juni 2003 nam Nederland voor één jaar het voorzitterschap op zich van IDEA, het *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*. Via het nog jonge IMD, *Institute for Multi-party Democracy*, is gewerkt aan versterking van de capaciteit van politieke partijen en het politieke bestel in dertien ontwikkelingslanden. In een aantal landen resulteerden activiteiten van het IMD resulteerden in verbeterde relaties tussen politieke partijen. Ook via het programma maatschappelijke transformatie (MATRA) werd een aantal landen ondersteund bij hervormingen van het politieke bestel.

Het gebruik van bestaande instrumenten ter beoordeling van begrotingsvoorbereiding, begrotingsuitvoering en begrotingsverantwoording van ontwikkelingslanden is verbeterd. Ambassades volgden een workshop over begrotingsbeleid bij de Wereldbank en het IMF. Ook werden cursussen en trainingen (bijvoorbeeld voor *gender budgeting*) gegeven voor ambtenaren die betrokken zijn bij dit onderwerp.

Met SNV werd een workshop 'versterking lokaal bestuur' georganiseerd voor ambassades in Azië. Het *European Centre for Development Policy Management* (ECDPM) deed op verzoek onderzoek naar SWAP's en decentralisatie en kwam met aanbevelingen voor het beleid.

Vredesopbouw

Nederland is actief betrokken bij het vredesproces in Soedan en heeft onder meer daaraan bijgedragen door financiering van waarnemers in het Nuba-gebergte. Ook zette Nederland zich in voor het vredesproces in Burundi. Daarnaast zijn informele vredesprocessen in onder andere Macedonië, Guatemala, Somalië en Rwanda ondersteund via bijdragen aan maatschappelijke organisaties. Het Multi-country Demobilisation and Re-integration Programme voor de Grote Merenregio is begeleid en aangestuurd. Middels een aantal financiële bijdragen werd de rol van media bij conflict-oplossing gestimuleerd.

BELEIDSTHEMA 5 EUROPESE INTEGRATIE

Beleidsthema 5, Europese integratie (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 05.05 Matra/pre-accessie	15.429	0	-965	0	14.464	0
05.06 Raad van Europa	7.782	0	118	0	7.900	0
05.07 Europese bewustwording	469	0	349	0	818	0
Justitie 03 Preventie en handhaving/Europol	7.850	0	-1.491	0	6.359	0
07 Bestuursdepartement/Eurojust	0	0	2.418	0	2.418	0
EZ 5.10 Europese interne markt	3.000	0	-7	0	2.993	0
Totaal	34.530	0	422	0	34.952	0

Algemene beleidsdoelstelling

De regering stelt zich wat betreft het Europese integratieproces ten doel de integratie te verdiepen, de EU uit te breiden en het externe beleid van de Unie te versterken. Daarnaast bevordert de regering het versterken van het stelsel van normen en waarden, met name zoals ontwikkeld in de Raad van Europa.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Verdieping integratie

In 2003 werden de werkzaamheden van de Europese Conventie succesvol afgerond. Nederland zette zich in voor democratische legitimiteit, transparantie, slagvaardigheid, constitutionalisering en een effectief extern beleid van de EU. De Europese Raad is eind 2003 niet in geslaagd de Inter Gouvernementeale Conferentie (IGC) af te ronden, vooral omdat de posities op het institutionele vlak nog ver uiteen lagen. Buiten het kader van de IGC is voortgang geboekt met het democratisch en transparant maken van de EU. Zo is overeenstemming bereikt over het Statuut Europese Politieke Partijen en kwam een Interinstitutioneel Akkoord (IIA) tot stand over betere regelgeving. In eigen land heeft de regering zich ingezet voor het stimuleren van een brede discussie over de toekomst van de Europese Unie.

Tijdens de Europese Voorjaarsraad zijn resultaten geboekt ten aanzien van de Lissabon-strategie. Vanwege het zorgwekkende economische klimaat werd de nadruk gelegd bij maatregelen gericht op herstel van economische groei, waarbij de balans met sociale aspecten en milieubelangen behouden is gebleven.

Het thema vergrijzing bleef in de aandacht staan, zo bleek onder meer uit de discussie over begrotingsbeleid en sociale bescherming. Nederland heeft zich ook in 2003 ingezet voor begrotingsdiscipline. Dit voorkwam niet dat Frankrijk en Duitsland afweken van de regels van het Stabiliteits- en Groeipact.

In juni werd een akkoord bereikt over de hervorming van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB). Het GLB zal duurzamer, marktgerichter en minder handelsversturend worden. De Nederlandse inzet om deze principes niet te laten verwateren is grotendeels gerealiseerd. Directe inkomenssteun wordt grotendeels ontkoppeld van de productie. Nederland heeft zich met succes sterk gemaakt voor een akkoord over regelgeving inzake Mond- en Klauwzeer (MKZ). In december kwam een akkoord tot stand over een meerjarig herstelplan voor de kabeljauwstand, inclusief afspraken over de beperking van de visserij-inspanning.

Op het beleidssterrein Justitie en Binnenlandse Zaken (JBZ) zijn de streefdata voor asiel- en immigratiewetgeving deels gehaald. De Dublin II verordening en de richtlijnen “gezinshereniging” en “minimumnormen voor de opvang van asielzoekers” werden tijdig afgerond. Ook is er een politiek akkoord over de status van “langdurig verblijvende derdelanders” bereikt. De samenwerking bij

grensbewaking is verbeterd. Met Hong Kong, Macao en Sri-Lanka werden terug- en overname-overeenkomsten afgerond. Er werd een groot aantal akkoorden bereikt op justitieel gebied, bijvoorbeeld over de definities van en straffen op seksuele uitbuiting van kinderen, milieucriminaliteit, bestrijding van illegale drugshandel en de wederzijdse erkenning van geldsancties.

De EU boekte voortgang met de liberalisering van de Europese energiemarkt. Het Bioveiligheidsprotocol werd geratificeerd door de EU. Er werd een politiek akkoord bereikt over de richtlijn milieuaansprakelijkheid. De Raad en het EP bereikten overeenstemming over de richtlijn CO2-emissiehandel, waardoor op 1 januari 2005 het Europese emissiehandelssysteem van start zal gaan. Het Europees Agentschap voor Maritieme Veiligheid is vanaf 2004 operationeel.

Uitbreiding van de EU

In april werd het toetredingsverdrag getekend. In november heeft de Tweede Kamer de goedkeuringswet bij het toetredingsverdrag aangenomen. De zorgvuldigheid van het toetredingsproces is gewaarborgd door garanties van de Commissie voor toepassing van vrijwaringsclausules. De toetredingsonderhandelingen met Bulgarije en Roemenië vorderen in een verantwoord tempo. Met Turkije heeft de EU in 2003 een dialoog onderhouden over de voortgang bij het voldoen aan de politieke Kopenhagen-criteria.

Versterking van het externe beleid van de EU

2003 was een roerig jaar voor wat betreft de externe betrekkingen van de EU. De kwestie Irak heeft laten zien dat eensgezind optreden op het terrein van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid nog geen automatisme is. In 2003 werd de eerste Europese veiligheidsstrategie afgerond, evenals een strategie ten aanzien van de dreiging van massavernietigingswapens. Er werd langzame vooruitgang geboekt ten aanzien van de (Nederlandse) wens om te komen tot een betere prioriteitstelling. Nederland heeft in 2003 bijgedragen aan de bevordering van de implementatie van de *Millennium Development Goals* en de *Monterrey commitments* (in het bijzonder 0,7% BNP voor ODA), door het belang ervan consequent te onderstrepen in diverse EU-fora en onderhandelingstrajecten. Op Nederlands initiatief is het EU Policy Coherence for Development Network opgericht.

Raad van Europa

Het eerste deel van het Nederlandse Voorzitterschap van de Raad van Europa, dat tot mei 2004 loopt, is met name op het gebied van gezondheid, integratie en grondrechten goed verlopen. Als gevolg van Nederlandse druk heeft Turkije in december 2004 een langsepende schadeloosstellingszaak gehonoreerd. In mei 2003 werd een hervormingspakket voor het Hof aangenomen. Door Nederland zijn in samenwerking met Noorwegen voorstellen ingediend voor hervorming van de ministeriële bijeenkomsten.

BELEIDSTHEMA 6 BILATERALE ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Beleidsthema 6, Bilaterale ontwikkelingssamenwerking (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 06.01 Landenspecifieke sectorale samenwerking	703.087	703.087	-67.531	-67.531	635.556	635.556
06.02 Thematische samenwerking	92.845	92.845	-40.184	-40.184	52.661	52.661
06.03 Macro-georiënteerde programmahulp	197.332	197.332	5.052	5.052	202.384	202.384
06.04 Deskundigenprogramma	1.715	1.715	5.196	5.196	6.911	6.911
06.05 Garanties Internationale Samenwerking	15.882	0	-4.468	0	11.414	0
06.06 Rentesubsidies en apparaatskosten NIO	60.012	1.977	-28.319	-477	31.693	1.500
06.08 Macro-steun niet-DAC landen	8.917	0	-4.217	0	4.700	0
Toerek. EKI-kwijtschelding	206.596	206.596	13.218	13.218	219.814	219.814
Totaal	1.286.386	1.203.552	-121.253	-84.726	1.165.133	1.118.826

Algemene beleidsdoelstelling

De bilaterale ontwikkelingssamenwerking richt zich op duurzame armoedevermindering in een beperkt aantal ontwikkelingslanden. Als richtsnoer voor de Nederlandse inzet gelden de acht internationaal aanvaarde Millennium Development Goals (MDG's) en de doelstellingen over reproductieve rechten.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Concentratie van de structurele bilaterale hulp

Naar aanleiding van de notitie Aan Elkaar Verplicht werd de bilaterale ontwikkelingssamenwerking in 2003 geconcentreerd van 49 naar 36 partnerlanden. In deze landen zal het aantal sectoren terug worden gebracht tot hooguit twee à drie. Basis voor de selectie van landen waren een landenvergelijking en landenspecifieke beoordelingen. Zowel bij de beleidsvorming als de uitvoering van de bilaterale hulp kwam er in 2003 meer aandacht voor participatie van het maatschappelijk middenveld, inclusief de private sector. Partnerschappen werden een belangrijk instrument van samenwerking.

Om de MDG's en de Onderwijs-voor-Iedereen-doelstellingen (EFA) te kunnen behalen is Nederland ook in 2003 nauw betrokken gebleven bij het *Fast Track Initiative* (FTI), een partnerschap tussen nationale overheden en donoren (multi- en bilateraal) om te komen tot het versnellen van de uitvoering van goede onderwijsplannen. Met een aantal donoren is overeengekomen een speciaal FTI-fonds op te zetten voor het financieren van goede plannen in die landen waar het financieringstekort in de onderwijssector niet op lokaal niveau kan worden gedicht. Nederland heeft tevens in 2003 een belangrijke rol gespeeld in de *Joint Evaluation of External Support to Basic Education in Developing Countries*.

Institutionele capaciteit van de ontvangende landen

De kwaliteit en capaciteit van de instituties van de partnerlanden zijn essentieel voor succesvolle armoedebestrijding. Daarom is ook in 2003 veel energie gestoken in het vergroten van de kennis van betrokken medewerkers, onder andere door middel van opleidingen over institutionele sector- en organisatieanalyses (ISOA), een *Public-Finance-Management*-seminar en ondersteuningsmissies ten behoeve van *gendermainstreaming*.

Donorcoördinatie en harmonisatie van procedures

De internationale politieke en beleidsinhoudelijke afstemming ten aanzien van harmonisatie is vastgelegd in de *Rome Declaration on Harmonisation*. In totaal 28 OS-landen en 49 donoren en donororganisaties, waaronder Nederland, hebben deze Declaration begin 2003 aangenomen. Voor de implementatie van harmonisatieafspraken is binnen de OESO/DAC de *Working Party on Aid Effectiveness and Donor Practices* opgericht. In het kleinere verband van de gelijkgezinde donoren genaamd 'Nordic+' heeft Nederland een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van het

gemeenschappelijke Harmonisatie Actieplan. Ook heeft Nederland samen met Zweden het initiatief *Harmonisation in Practice* in Zambia aangevoerd, wat resulteerde in een harmonisatie-actieplan met de Zambiaanse overheid.

Programmahulp

Het aandeel structurele programmahulp is licht toegenomen (van 32,1% naar 33,2% van het totale structurele bilaterale budget). De macro-georiënteerde programmahulp steeg in 2003 met drie procent van EUR 131,3 miljoen tot EUR 134,8 miljoen. Het aandeel van de macrohulp in het totale structurele bilaterale budget steeg van ongeveer 14,5 procent naar 17,5 procent. Tevens is de voorspelbaarheid van hulpstromen via de begroting van ontvangende overheden vergroot door het sluiten van MoU's met andere donoren en ontvangende landen.

Bevordering van beleidscoherentie

In 2003 werden activiteiten ondernomen op een reeks van OS-coherentiethema's, waaronder katoensubsidies, non-tarifaire marktbelemmeringen, landbouwhervorming (waaronder suiker), visserijakkoorden, alsmede TRIPs en medicijnen. De andere kant van dit coherentiedossier, de ondersteuning van de handelscapaciteit van ontwikkelingslanden en producenten daarbinnen door middel van technische assistentie en capaciteitsopbouw, kreeg eveneens veel aandacht in 2003. Ten aanzien van voedsel- en diervoedercontroles in een ketenbenadering heeft Nederland in Brussel bepleit om effectieve hulp aan ontwikkelingslanden tot een voorwaarde te maken voor het toepassen van de nieuwe verordening op importen uit deze landen. Ook is een onderzoek geïnitieerd naar de mogelijkheden voor kleine boeren om te voldoen aan de steeds hogere eisen die Europese supermarkten stellen ten aanzien van bijvoorbeeld sperzieboontjes.

Verhoging van de kwaliteit van de bilaterale hulp door prestatiemeting en intensieve monitoring

Alle betrokken onderdelen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken werken nu met een waarderingssysteem voor activiteiten en sectoren. In 2003 is begonnen met de ontwikkeling van een instrumentarium om de aldus verkregen informatie te kunnen rapporteren. In 2003 is voor het eerst een volledig overzicht gemaakt van alle afgeronde evaluaties in 2002 en geplande evaluaties in 2003 en verdere jaren. Op het gebied van HIV/Aids en reproductieve gezondheid is een *baseline* gemaakt, om er voor te zorgen dat de komende jaren kan worden gerapporteerd over resultaten.

BELEIDSTHEMA 7 PROGRAMMA'S EN FONDSEN VAN DE EUROPESE UNIE

Beleidsthema 7, EU-fondsen (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 07.01 Europees Ontwikkelingsfonds	100.071	100.071	14.770	14.770	114.841	114.841
Toerek. EU-begroting	353.278	217.551	-25.213	-12.358	328.065	205.193
Totaal	453.349	317.622	-10.443	2.412	442.906	320.034

Algemene beleidsdoelstelling

Nederland draagt ook via de EU bij aan de hoofddoelstelling van ontwikkelingssamenwerking: de duurzame vermindering van armoede. Het gaat hierbij om de bevordering van duurzame integratie van hulp-ontvangende landen in de wereldeconomie en het bevorderen van rechtstaat en democratie. Voor het realiseren van deze doelstelling heeft de EU zowel regionale als thematische fondsen beschikbaar.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Inhoud van het EU-hulpbeleid

Het streven naar verbetering van de Europese externe hulp is ook in 2003 een belangrijk aandachtspunt van de regering geweest. De Nederlandse inzet was vooral gericht op het vergroten van coherentie bij de Europese beleidsinspanningen op extern terrein. Dat resulteerde in een OS-vriendelijker beleid ten aanzien van landbouw (*Mid Term Review*) en vrede en veiligheid (instellen vredesfaciliteit). Op een aantal andere terreinen is de bewustwording vergroot: wapenexportbeleid, productnormen, landbouw (katoen en suiker) en *public / private partnership*; en op Nederlands initiatief is het *EU Policy Coherence for Development Network* opgericht. Nederland is daarnaast tevreden met de aparte paragrafen over ontwikkelingssamenwerking en coherentie in de huidige Conventietekst. Tevens zijn binnen de Unie afspraken gemaakt over ontbinding van de hulp in het kader van de regionale programma's.

Werkwijze ten aanzien van het EU-hulpbeleid.

De in het jaar 2000 door de Commissie ingezette hervormingen van het management van de hulp hebben in 2003 verder hun beslag gekregen. In een aantal programma's (met name het op het Mediterrane gebied gerichte MEDA) wordt het effect van de deconcentratie zichtbaar, onder meer door hogere uitgavenpercentages en kortere "behandeltijden". Na een kritische beoordeling van het jaarverslag van de Commissie door Nederland en gelijkgezinde landen zijn afspraken gemaakt binnen de Unie over verbetering van het jaarverslag.

BELEIDSTHEMA 8 INSTELLINGEN VAN DE VERENIGDE NATIES

Beleidsthema 8, VN-instellingen (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidsreïen/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ						
08.01 UNDP	93.025	93.025	-5.925	-5.925	87.100	87.100
08.02 UNICEF	44.700	44.700	-9.640	-9.640	35.060	35.060
08.03 UNFPA	61.038	61.038	0	0	61.038	61.038
08.04 UNIFEM/INSTRAW	3.789	3.789	-1.000	-1.000	2.789	2.789
08.05 UNAIDS	17.924	17.924	17.924	17.924	35.848	35.848
08.06 UNCDF	7.260	7.260	0	0	7.260	7.260
08.07 UNEP	8.268	7.408	-3.635	-2.775	4.633	4.633
08.08 GEF/Montreal Protocol	20.278	15.208	12.999	11.796	33.277	27.003
08.09 Verwoestijningsverdrag	259	259	-18	-18	241	241
08.10 IFAD	9.400	9.400	1.086	1.086	10.486	10.486
08.11 Gemeenschappelijk grondstoffenfonds	408	408	15	15	423	423
08.12 Speciale multilaterale activiteiten VN	87.749	87.749	-80	-80	87.669	87.669
08.13 Multilateraal deskundigenprogramma	20.000	20.000	1.006	1.006	21.006	21.006
LNV						
11.01.03 Internationale contributies/UNEP	243	243	0	0	243	243
Totaal	374.341	368.411	12.732	12.389	387.073	380.799

Algemene beleidsdoelstelling

Via de instellingen van de Verenigde Naties draagt Nederland bij aan de hoofddoelstelling van ontwikkelingssamenwerking, de duurzame vermindering van armoede. Als instrumenten worden zowel het leveren van financiële bijdragen als beleidsbeïnvloeding van de betreffende organisaties gehanteerd.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Bevordering van de effectiviteit van instellingen door gerichte financiering en een intensievere samenwerking en coördinatie tussen de belangrijkste multilaterale instellingen, met name de VN-instellingen en de Wereldbank

De belangrijkste operationele ontwikkelingsorganisaties van de Verenigde Naties hebben goede vooruitgang geboekt in het harmoniseren, stroomlijnen en vereenvoudigen van regels en procedures, mede door gerichte financiering en beleidsinzet van Nederland. Motor van dit proces is de United Nations Development Group. In 2003 is het instrumentarium voor de monitoring en evaluatie van multilaterale organisaties verbeterd. Nederland heeft in een netwerkverband met een aantal gelijkgezinde donoren (*Multilateral Organisations Performance Network*; MOPAN) deelgenomen aan een proefproject om een methodologie te ontwikkelen voor het beoordelen van het functioneren van multilaterale organisaties op landenniveau. Belangrijkste resultaat van het proefproject is dat de methodologie op basis van de opgedane ervaring wordt verbeterd.

Beïnvloeding van het beleid van VN-instellingen in het licht van de Millennium-ontwikkelingsdoelstellingen; bevordering van ownership en hulpcoördinatie

Nederland is met gelijkgezinde donoren een discussie gestart om te komen tot een betere afbakening van mandaten en taken tussen de VN-ontwikkelingsorganisaties en de Wereldbank en daaraan gekoppelde financiering. In deze groep is nog geen consensus bereikt. In 2003 zijn de partnershipprogramma's met UNEP en UNHABITAT operationeel geworden.

BELEIDSTHEMA 9 INTERNATIONALE FINANCIËLE INSTELLINGEN

Beleidsthema 9, Internationale Financiële Instellingen (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 09.01 Partnership Programma's Wereldbankgroep	105.854	105.854	-10.330	-10.330	95.524	95.524
09.02 IMF/PRGF	10.210	10.210	1	1	10.211	10.211
09.03 Speciale multilaterale activiteiten IFI's	11.801	11.801	-11.655	-11.655	146	146
Financiën 04.20 Mult. Ontw. Banken en Fondsen	206.126	199.151	-2.309	-3.345	203.817	195.806
Totaal	333.991	327.016	-24.293	-25.329	309.698	301.687

Algemene beleidsdoelstelling

Via de Internationale Financiële Instellingen (IFI's) draagt Nederland bij aan de hoofddoelstelling van ontwikkelingssamenwerking, de duurzame vermindering van armoede. Als instrumenten worden gebruikt: financiële bijdragen aan IFI's en beïnvloeding van het beleid van deze instellingen.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Beïnvloeding van het beleid van de Internationale Financiële Instellingen in het licht van de Millennium Development Goals; bevordering van ownership en hulpcoördinatie

In 2003 werd de beleidsdialoog met de IFI's over het *Poverty Reduction Strategy* (PRS)-proces voortgezet. Er heeft overleg plaatsgevonden tussen de bewindvoerders, hun medewerkers en verschillende Hoofden Ontwikkelingssamenwerking van Nederlandse ambassades over de relatie tussen verbeterd begrotingsbeheer/beleid en PRSP's. Mede op aandringen van Nederland hebben de Wereldbank en het IMF in 2003 meer aandacht besteed aan *Poverty and Social Impact Analysis* (PSIA), aan de hand waarvan leningen worden getoetst op de gevolgen voor de armoedesituatie van het land.

De Nederlandse inzet voor *pro-poor growth* houdt in dat de programma's uit de *Poverty Reduction and Growth Facility* (PRGF) van het IMF beter moeten worden afgestemd op de PRSP-prioriteiten. Nederland heeft aangedrongen op realisme in het opstellen van groeiprognozes en op betere samenwerking en afstemming met de Wereldbank (bijvoorbeeld op schuldhoudbaarheid). Omdat het beleid van het IMF op dit vlak is verbeterd, vormt dit geen hoofdpunt meer van de Nederlandse inzet.

Medio 2003 is de evaluatie van het 'Bank Netherlands Partnership Programma' (BNPP) afgerond. Deze aanbevelingen uit de evaluatie zijn deels opgevolgd en hebben geleid tot een nieuwe opzet van het kernprogramma in vier netwerken die verantwoordelijk zijn voor de selectie van te financieren voorstellen. Alle voorstellen moeten bijdragen aan de verwezenlijking van de prioriteiten uit de notitie 'Aan Elkaar Verplicht'.

De communicatie met de Nederlandse ambassades in ontwikkelingslanden is geïntensiveerd. Daardoor zijn de bewindvoerders bij de IFI's pro-actiever en meer structureel gevoed met informatie over de prestaties van de IFI's op landenniveau bij het bereiken van de *Millennium Development Goals*, over de aansluiting van hun programma's op de door de landen zelf opgestelde armoedestrategieën en over de samenwerking met andere actoren

Bevorderen van financieel-economische ontwikkeling, structuurversterking en armoedebestrijding in minder ontwikkelde landen en transitielanden, via IFI's. De financiële soliditeit van deze instellingen heeft, om te voorkomen dat Nederlands garanti kapitaal wordt ingeroepen, extra aandacht.

Enkele thema's hebben een grote rol gespeeld bij de beleidsdiscussie van verschillende IFI's. Zo heeft Nederland veel aandacht besteed aan de effectiviteit van beleid. Niet alleen door hierop toe te zien bij het operationele beleid van de IFI's, maar ook door aan te dringen op institutionele veranderingen die de effectiviteit bevorderen, zoals onafhankelijke evaluatiediensten. Daarnaast heeft Nederland zich

sterk ingezet voor een goede aanpak van het schuldhoudbaarheidsprobleem, voor een volledige financiering van het HIPC-initiatief en het ontwikkelen van betere schuldhoudbaarheidsanalyses. Daarnaast heeft Nederland zich actief ingezet voor het compenseren van de IFI's voor het wegvallen van inkomsten door het overschakelen van leningen op schenkingen. Verder heeft Nederland zoals elk jaar veel aandacht besteed aan de kapitaaltoereikendheid van de Banken. Hierdoor wordt het Nederlandse garanti kapitaal beschermd en is de capaciteit van de instellingen ook voor de lange termijn gewaarborgd. Er zijn bij twee regionale ontwikkelingsbanken (IDB en AfDB) kapitaaltoereikendheidsmodellen ingevoerd die meer rekening houden met het risico dat de Bank loopt. Bij de AsDB is deze discussie vergevorderd. De in de begroting van Financiën aangekondigde beleidsevaluatie naar deze geoperationaliseerde doelstellingen ging in 2003 van start en zal in het voorjaar van 2004 aan de Tweede Kamer worden gezonden.

Bevordering van een intensievere samenwerking en coördinatie tussen de belangrijkste multilaterale instellingen op het terrein van ontwikkelingssamenwerking, met name de Wereldbank en VN-instellingen.

Het is niet gelukt om het zogenaamde 'Philadelphia-overleg' waarin gelijkgezinde donoren hun standpunten ten aanzien van Wereldbank (Washington) en VN (New York) afstemmen, te verbreden naar andere VN-hoofdsteden. Reden is dat interne coherentie bij de donorlanden een minder dringend probleem is nu de agenda's van WB en VN beter op elkaar zijn afgestemd. Dit heeft echter nog niet geresulteerd in actieve samenwerking tussen WB en VN, wel verwijzen ze vaker naar elkaars werk. Mede op aandringen van Nederland betreft de Wereldbank de VN-instellingen nu beter bij het monitoren van het beleid dat nodig is om de MDG's te bereiken. Het *Multilateral Organisations Performance Assessment Network* (MOPAN), waaraan Nederland actief deelneemt, bracht rapport uit over de coördinatie tussen VN, IFI's en bilaterale donoren.

BELEIDSTHEMA 10 SAMENWERKING MET MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES

Beleidsthema 10, Samenwerking met maatschappelijke organisaties (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ						
10.01 Medefinanciering particuliere organisaties	409.151	409.151	36.408	36.408	445.559	445.559
10.02 SNV	76.538	76.538	7.739	7.739	84.277	84.277
10.03 Kleine Plaatselijke activiteiten	3.630	3.176	3.120	3.120	6.750	6.296
10.04 Speciale activiteiten	146.230	146.230	12.862	12.862	159.092	159.092
10.05 Voorlichting op het terrein van OS	13.386	13.386	6.813	6.813	20.199	20.199
10.06 Communicatieprogramma	8.487	8.487	-550	-550	7.937	7.937
10.07 Onderzoekprogramma	23.572	23.572	1.963	1.963	25.535	25.535
OCW						
16.03 Onderzoek en wetenschappen: coörd. en samenwerking	454	454	0	0	454	454
Totaal	681.448	680.994	68.355	68.355	749.803	749.349

Algemene beleidsdoelstelling

Nederland wil het maatschappelijk middenveld (civil society) in ontwikkelingslanden versterken met het oog op duurzame armoedevermindering. Dit wordt gedaan via onafhankelijke maatschappelijke organisaties.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Faciliteren van Nederlandse en internationale maatschappelijke organisaties om een effectievere bijdrage te leveren aan structurele armoedevermindering

Op 1 januari 2003 trad een nieuw subsidiesysteem in werking, met drie onderdelen:

1. het Medefinancieringsprogramma Breed (MFP-breed) voor de Nederlandse NGO's met een brede alomvattende benadering;
2. de Thematische Medefinanciering (TMF) voor de meer thematisch gerichte organisaties;
3. de mogelijkheid voor particulier geïnitieerde kleine projecten.

De TMF ronde 2003-2006 is extern geëvalueerd en de bevindingen zijn in een nieuw, aangescherpt beleidskader geïncorporeerd. De vijf Medefinancierings Organisaties (MFO's) en de NCDO hebben in 2003 ieder hun eigen loket voor laagdrempelige particuliere initiatieven (*Front Office*) geopend, waar de aanvragen van particulieren en particuliere organisaties worden afgehandeld. De jaarplannen van de MFO's en andere maatschappelijke organisaties zijn beoordeeld op resultaatgerichtheid. Tijdens beleidsgesprekken zijn afspraken gemaakt over verbeteringen op dit vlak.

Naar aanleiding van het IBO 'technische assistentie' is het programma Personele Samenwerking met Ontwikkelingslanden (PSO) bezig met de omslag van uitzendende organisatie voor technische deskundigen naar een organisatie die is gericht op capaciteitsopbouw en kennisoverdracht. De verzelfstandiging van SNV is in 2003 voltooid.

Versterken van de inhoudelijke beleidsdialogoog

In 2003 is de dialoog met maatschappelijke organisaties over ontwikkelingssamenwerking versterkt. De periodieke overleggen tussen *Civil Society* Organisaties (CSO) en het ministerie van Buitenlandse Zaken zijn geïnventariseerd. Nederland heeft in 2003 druk uitgeoefend op partnerlanden om CSO's en in sommige gevallen parlementen te betrekken bij de totstandkoming van *Poverty Reduction Strategy Papers* (PRSP's). Via het onderzoeksprogramma is de ontplooiing en versterking van een relevante, eigen onderzoekscapaciteit in ontwikkelingslanden ondersteund. Het communicatieprogramma besteedde in 2003 met name aandacht aan de versterking van onafhankelijke media, met name in Afrika.

Ondersteuning en versterking maatschappelijk draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking

In 2003 zijn de mogelijkheden voor burgers om directe betrokkenheid met ontwikkelingssamenwerking vorm te geven verruimd door het instellen van *Front Offices* en door het

verruimen van het budget van NCDO. Via het *Front Office* hebben ook de MFO's de mogelijkheid om draagvlakactiviteiten te ondersteunen.

BELEIDSTHEMA 11 INTERNATIONAAL ONDERWIJS

Beleidsthema 11, Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 11.01 Internationaal onderwijsprogramma	86.469	83.873	-1.418	-1.418	85.051	82.455
OCW 06.02 HBO: Specifieke stimulering	545	0	-212	0	333	0
07.04 WO: overige uitgaven	590	0	0	0	590	0
07.02 WO: gesubsidieerde instellingen	47.640	46.863	3.595	3.534	51.235	50.397
08.01 Internationaal beleid: mobiliteit	2.070	635	0	0	2.070	635
LNV 08.01.01 Voorzieningen groen onderwijs (ASC)	626	599	43	43	669	642
Totaal	137.940	131.970	2.008	2.159	139.948	134.129

Algemene beleidsdoelstelling

Het Nederlandse internationaal onderwijsbeleid is gericht op duurzame capaciteitsopbouw en kennisontwikkeling ten behoeve van armoedevermindering. De vraag uit ontwikkelingslanden is daarbij richtinggevend. Het gaat vooral om versterking van hoger onderwijs en scholing van professioneel middenkader in ontwikkelingslanden.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Institutionele versterking en vermindering van tekorten aan geschoold middenkader

2003 was het eerste volle jaar van uitvoering van de nieuwe internationaal-onderwijsprogramma's voor beursverlening (NFP – Netherlands Fellowship Programme) en institutionele versterking (NPT – Programma voor institutionele versterking van post-secundaire opleidings- en trainingscapaciteit). De programma's worden uitgevoerd door Nuffic. De NFP-beurzenprogramma's hebben in 2003 voor het eerst de volledige procedure doorlopen (van aanvragen tot toewijzing). De selectie van vijftien landen voor het NPT is afgerond, en voor twaalf projecten in vijf landen (Ethiopië, Guatemala, Jemen, Mozambique en Vietnam) zijn inmiddels subsidiebeschikkingen afgegeven.

De afbouw van de oude zeven programma's, die in 2004 voltooid moet zijn, loopt volgens schema. De hieruit vrijvallende middelen zijn aangewend voor de nieuwe internationaal-onderwijsprogramma's. In het kader van het programma Samenwerking Internationale Instituten (SII), gericht op landenoverstijgende projecten in de onderwijssector, werd in 2003 een aantal nieuwe aanvragen en verzoeken gehonoreerd.

Bevordering van kennisontwikkeling en kennisuitwisseling

In 2003 is het inhoudelijk overleg over het productplan van het Koninklijk Instituut voor de Tropen afgerond. Tevens heeft een *benchmark* onderzoek naar een aantal afdelingen van het KIT plaatsgevonden. Op basis hiervan en van de eerder gemaakte 'nulmeting' is in december 2003 een nieuwe subsidiebeschikking voor de periode 2004-2007 tot stand gekomen.

Bevordering van mobiliteit en internationale samenwerking

Via het Huygensprogramma wordt mobiliteit en internationale samenwerking bevorderd. Ook in 2003 zijn bijna afgestudeerde of recent afgestudeerde excellente buitenlandse studenten ondersteund. Zij konden 3 tot 10 maanden studeren of onderzoek doen aan een Nederlandse universiteit.

BELEIDSTHEMA 12 SAMENWERKING MET HET BEDRIJFSLEVEN

Beleidsthema 12, Samenwerking met het bedrijfsleven (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 12.01 Bedrijfslevenprogramma	136.381	136.381	-18.473	-18.473	117.908	117.908
12.02 FMO	102.600	49.462	-19.636	-22.193	82.964	27.269
12.03 CBI	13.776	13.776	0	0	13.776	13.776
Totaal	252.757	199.619	-38.109	-40.666	214.648	158.953

Algemene beleidsdoelstelling

De algemene beleidsdoelstelling is het stimuleren van de ontwikkeling van de particuliere sector in ontwikkelingslanden. Dit geschiedt door middel van een breed scala aan activiteiten, zowel op internationaal als nationaal niveau als door middel van rechtstreekse ondersteuning van lokale bedrijvigheid.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Vergroten van de ondernemerscapaciteit bij bedrijven in ontwikkelingslanden op het gebied van bedrijfsvoering en marktontwikkeling

- In 2003 is het aantal landen waar het Programma Samenwerking Opkomende Markten (PSOM) actief is uitgebreid. PSOM medefinanciert proefinvesteringen van Nederlandse ondernemingen en lokale entrepreneurs. In twaalf landen is het programma in 2003 daadwerkelijk van start gegaan.
- De capaciteit voor de uitzending van managers in het kader van het Programma Uitzending Managers (PUM) is uitgebreid. Het doel van PUM is de duurzame ontwikkeling van de private sector in ontwikkelingslanden te stimuleren. Ook is de professionaliteit van de PUM-organisatie verbeterd, onder meer door versterking van de lokale begeleiding van PUM-missies.
- Het FMO-programma IBTA (investeringsbevordering en technische assistentie) biedt ondersteuning aan banken en bedrijven in ontwikkelingslanden door financiering van voorstudies en technische assistentie om zo investeringen duurzaam te bevorderen. Op basis van voorlopige informatie vonden in 2003 circa honderdvijftig uitbetalingen plaats, waarvan ongeveer de helft in Afrika.

Opbouw van handelscapaciteit bij ondernemers in ontwikkelingslanden teneinde toegang tot internationale markten te vergroten

Het Centrum tot Bevordering van de Importen uit ontwikkelingslanden (CBI), een agentschap van het ministerie van Buitenlandse Zaken, ondersteunt bedrijven uit ontwikkelingslanden bij hun handelsactiviteiten op de Europese markten. Het CBI gaf in 2003 ondersteuning aan 896 bedrijven in negentien verschillende marktsectoren in het kader van langjarige export-coachingsprogramma's. Uit een evaluatie bleek dat bedrijven die hieraan hebben deelgenomen zeer succesvol zijn op de Europese markten. Verder werden institutionele ontwikkelingsprogramma's uitgevoerd met bedrijfsondersteunende organisaties in ontwikkelingslanden. CBI heeft ook in 2003 marktinformatie verspreid, bemiddeld tussen bedrijven en trainingen verzorgd.

Vergroten van investeringscapaciteit

De Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO) speelt ook in 2003 een belangrijke rol bij het vergroten van de investeringscapaciteit in ontwikkelingslanden. Het MOL Infrastructuur Fonds ("MOL-Fonds") voor Minst Ontwikkelde Landen is volledig operationeel met ruim EUR 37 miljoen aan goedgekeurde projecten. Binnen het financieringsinstrument ORET/MILIEV (Ontwikkelingsrelevante Export Transacties / Milieu en Economische Verzelfstandiging) werden twintig committeringen met een transactiewaarde van EUR 304,7 miljoen en een schenkingswaarde van EUR 113,0 miljoen aangegaan.

In 2003 is het Nederlandse microfinancieringsplatform opgericht om tot een efficiënter en meer afgestemd beleid voor microfinanciering te komen. Ook is met Agriterra en LTO een convenant afgesloten inzake de opbouw van een sterke agrarische sector en ondernemingsklimaat in ontwikkelingslanden. Ook is in 2003 nieuw instrumentarium op het gebied van publiek-private samenwerking ontwikkeld.

BELEIDSTHEMA 13 BILATERALE BETREKKINGEN OP HET GEBIED VAN POLITIEK, ECONOMIE EN MILIEU

Beleidsstema 13, Bilaterale betrekkingen op het gebied van politiek, economie en milieu (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 13.01 Programma kleine projecten	8.849	4.744	-183	-54	8.666	4.690
13.02 POBB/Algemeen	5.675	0	2.797	0	8.472	0
13.03 Voorzitterschappen en staatsbezoeken	9.030	0	-764	0	8.266	0
13.04 Diverse bijdragen	434	0	-29	0	405	0
13.05 Internationale manifestaties	227	0	-106	0	121	0
VROM 11.29.02-03 Internationale samenwerking milieu	5.490	381	-175	0	5.315	381
VenW 14 Waterbeheer	7.499	0	-599	0	6.900	0
22 Algemene uitvoeringsorganisatie	5.297	0	-1.043	0	4.254	0
EZ 2.20 Ontwikkeling innovatie in de markt	3.449	0	-141	0	3.308	0
5.01 Algemeen	1.900	0	-617	0	1.283	0
5.30 Ned. presentie op buitenl. markten	162.424	5.085	3.685	3.523	166.109	8.608
Div. Dept. Attachés	47.314	0	-6.582	0	40.732	0
Totaal	257.588	10.210	-3.757	3.469	253.831	13.679

Algemene beleidsdoelstelling

Bij politieke belangenbehartiging gaat het vooral om de verwezenlijking van de Nederlandse politieke doelstellingen in relatie tot andere landen. De behartiging van economische belangen betreft het bevorderen van Nederlandse buitenlandse handel en investeringen en van de markttoegang van het Nederlands bedrijfsleven in het buitenland. Het betrekken van milieubelangen in bilaterale betrekkingen met landen is gericht op het bijdragen aan duurzame ontwikkeling in die landen, mede gezien het grensoverschrijdende karakter van milieuproblematiek.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Bevordering politieke betrekkingen

Bij de invulling van de bilaterale betrekkingen en het behalen van de verschillende doelstellingen van het buitenlandbeleid staat de regering een aantal instrumenten ter beschikking. Voorbeelden zijn bilaterale bezoeken, manifestaties, inzet van het postennet en culturele en wetenschappelijke uitwisselingen. Deze instrumenten werden in 2003 geïntegreerd ingezet.

Belangrijke resultaten in 2003 waren de versterking van de bilaterale betrekkingen met EU-lidstaten (o.a. succesvolle Benelux-samenwerking tijdens de Europese Conventie en de IGC, oprichting van een Nederlands-Franse samenwerkingsraad en de organisatie met Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk van conferenties op een aantal maatschappelijke onderwerpen) en de versterking van de relaties met de kandidaat-lidstaten (o.a. bezoeken van de minister-president aan Polen, Hongarije, Bulgarije en Roemenië). Met de Russische Federatie is een Gezamenlijk Actieprogramma Nederland-Rusland 2004-2005 opgesteld. Een aantal bewindspersonen bezocht de Verenigde Staten waarbij onder andere het thema veiligheid aan bod kwam. De samenwerking met de VS op het terrein van drugscriminaliteit is in 2003 verder geïntensiveerd.

Ondersteuning Nederlands bedrijfsleven

Ondersteuning van het Nederlands bedrijfsleven is onder te verdelen naar verschillende geoperationaliseerde doelstellingen: het vervolmaken en uitbreiden van de Europese interne markt (zie beleidsthema 5), het verder uitbreiden en versterken van het open multilaterale handels- en investeringssysteem (zie ook beleidsthema 1) en het bevorderen van een zo groot mogelijke participatie en presentie van Nederlandse bedrijven en producten op buitenlandse markten.

Helaas is de Conferentie van Cancún (10-14 september 2003) mislukt waardoor de beoogde versterking en uitbreiding van het multilaterale handelssysteem ernstige vertraging heeft opgelopen.

Wel werden onder andere internationale investeringsafspraken gemaakt met Turkije en Kyrgystan en werden voor vijf landen investeringsbeschermingsovereenkomsten ondertekend en voorgelegd aan de Kamer. Verder heeft Nederland een bijdrage geleverd aan transparantie van exportcontrolebeleid en internationale afstemming van gerichte en effectieve exportcontrole. Tot slot heeft Economische Zaken zich met succes sterk gemaakt voor inzicht in het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) bij Nederlandse bedrijven.

In 2003 was sprake van verlies van marktaandeel van de in Nederland geproduceerde export. Hoge arbeidskosten in Nederland en een sterke euro zijn twee belangrijke oorzaken hiervan. Omwille van het herstel van de export is op 23 oktober 2003 de campagne 'Internationaal Ondernemen' van start gegaan. Deze campagne richt zich op zakendoen in Europa door het MKB. In dat kader hebben ook een aantal handelsmissies naar kandidaatlidstaten plaatsgevonden (Hongarije, Roemenië, Estland, Letland en Litouwen). Extra aandacht was er ook voor Aziatische groeiemarkten als China en Korea. Het financiële buitenlandinstrumentarium is verder gestroomlijnd (minder loketten, minder instrumenten en verbetering van de onderlinge aansluiting tussen instrumenten).

Milieu-activiteiten

In 2003 is verder gewerkt aan de implementatie van de afspraken die werden gemaakt tijdens de *World Summit on Sustainable Development* (WSSD). Deze afspraken zijn uitgewerkt in de nota *Duurzame Daadkracht* en de voortgangsrapportage daarover aan de Tweede Kamer en in de Europese Milieu-agenda. Hiermee zijn belangrijke stappen voorwaarts gezet naar het bevorderen en realiseren van duurzame ontwikkeling.

Het interdepartementale programma 'Partners voor Water' is in 2003 goed op stoom gekomen. Een honderdtal projecten is in gang gezet. Bij tweederde van de projecten zijn twee of meer Nederlandse partijen betrokken. In 2003 is het programma geëvalueerd. De Tweede Kamer is hierover geïnformeerd.

Postennet

Het postennet is een belangrijk instrument voor de uitvoering van het buitenlandbeleid. Het postennet is in 2003 uitgebreid met ambassades in Valletta en Nicosia. Daarmee is Nederland vertegenwoordigd in alle (toetredende) EU-landen. De ambassade in Kingston en het ambassadekantoor in Bonn zijn gesloten en er werden voorbereidingen getroffen voor de sluiting van de consulaten-generaal in Houston, Djedda, Lagos en Karachi. De economische functie op posten is in 2003 versterkt door het flexibel beschikbaar stellen van tijdelijk personeel voor economische afdelingen en door een gemeenschappelijk extranet tussen de ministeries van Economische Zaken en Buitenlandse Zaken en de EVD. Aan de hand van de evaluatie van het netwerk van *Netherlands Business Support Offices* (NBSO's) die in 2003 is uitgevoerd, zal in 2004 worden bezien of aanpassingen in het netwerk nodig zijn.

BELEIDSTHEMA 14 ASIEL, MIGRATIE EN CONSULAIRE DIENSTVERLENING

Beleidsthema 14, Asiel, migratie en consulaire dienstverlening (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 14.01 Opvang asielzoekers	194.420	194.420	-31.817	-31.817	162.603	162.603
14.02 Asiel en migratie	1.788	0	-654	0	1.134	0
14.03 Consulaire dienstverlening	1.860	0	552	0	2.412	0
14.04 Gedetineerdenbegeleiding	1.180	0	41	0	1.221	0
14.05 Overig	4.345	0	-754	0	3.591	0
Totaal	203.593	194.420	-32.632	-31.817	170.961	162.603

Algemene beleidsdoelstelling

Dit beleidsterrein heeft twee algemene doelstellingen:

- *het leveren van een bijdrage aan het reguleren van het vreemdelingenverkeer, zowel van het legale personenverkeer en van migranten, als van de toestroom van asielzoekers en het tegengaan van illegale migratie;*
- *het verlenen van consulaire diensten aan Nederlanders in het buitenland.*

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Personenverkeer en Migratie

Enkele belangrijke resultaten in 2003 waren het bekorten van de doorlooptijd van mvv-aanvragen van ca. 32 naar ca. 17 weken, het voorbereiden van een conceptwetsvoorstel voor een nieuwe visumwet en het ondertekenen van

- een tripartiete terugkeervereenkomst met UNHCR en Afghanistan,
- een Memorandum of Understanding over de vrijwillige terugkeer van Iraakse ex-asielzoekers via Jordanië en
- een terug- en overnameovereenkomst met de administratieve zone Macao in EU-verband.

In 2003 werden 53 algemene en 894 individuele ambtsberichten uitgebracht aan het ministerie van Justitie (raming 2003 was: 50 respectievelijk 1500). De daling van het aantal individuele ambtsberichten hangt samen met de afgenomen asielinstream. Bij algemene ambtsberichten werd zoveel als mogelijk een doorlooptijd van 4 maanden aangehouden; de doorlooptijd van individuele ambtsberichten werd van circa 24 weken in 2002 teruggedrongen naar circa 19 weken in 2003. Verder is er een beleidskader opgesteld voor 'bescherming in de regio'. In Europees verband is vooruitgang geboekt op de weg naar een gemeenschappelijk asiel- en immigratiebeleid.

Consulaire dienstverlening

Enkele belangrijke resultaten op het vlak van consulaire dienstverlening waren de succesvolle invoering op de ambassades van de tweede fase van de gewijzigde Rijkswet op het Nederlandschap, het verder verhogen van de kwaliteit van reisadviezen en evacuatieplannen en de -ondanks de relatief korte voorbereidingstijd- recordopkomst van Nederlanders in het buitenland bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer in januari 2003.

Eind 2003 waren er 2220 Nederlandse gedetineerden in het buitenland, wederom een stijging. Belangrijk resultaat was de implementatie van normen voor de begeleiding van deze gedetineerden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om een maandelijkse schenking EUR 30, de verstrekking – op verzoek van gedetineerden - van een rijksvoorschot voor levensonderhoud, kleding, medicijnen en terugreis na detentie.

BELEIDSTHEMA 15 INTERNATIONAAL CULTUURBELEID

Beleidsstema 15, Internationaal cultuurbeleid (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 15.01 Internationaal cultuurbeleid	12.566	0	386	0	12.952	0
15.02 Bijdragen aan instituten	1.453	0	208	0	1.661	0
OCW 14.05 Cultuur: overig	1.481	0	-464	0	1.017	0
Totaal	15.500	0	130	0	15.630	0

Algemene beleidsdoelstelling

Het internationaal cultuurbeleid is gericht op de versterking van het internationaal cultureel profiel van Nederland en de verdieping van de culturele betrekkingen met een aantal prioritaire landen en regio's.

Geoperationaliseerde doelstellingen en resultaten

Bevorderen Nederlandse cultuuruitingen in het buitenland

Op dertien prioritaire posten (Berlijn, Boedapest, Jakarta, Londen, Madrid, Moskou, New York, Ottawa, Parijs, Praag, Pretoria, Rome en Tokio) is de culturele functie verder versterkt. Deze posten hebben meerjarige cultuurbeleidsplannen opgesteld en beschikken over een eigen cultuurbudget, het PCAP.

Nederland als ontmoetingsplaats voor de kunstwereld

Het programma 'Nederland Vrijhaven' gaf ook in 2003 ondersteuning aan buitenlandse presentaties in Nederland in tal van disciplines (dans, festivals, film, fotografie, mime, muziek, theater). Elf projecten werden in 2003 goedgekeurd. Voorbeelden van goedgekeurde projecten zijn diverse filmfestivals (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht) en de fotomanifestatie Noorderlicht in Groningen.

Duurzaam behoud van gemeenschappelijk cultureel erfgoed

Binnen dit beleidsterrein bestaan zeven prioriteitslanden: Suriname, Indonesië, Sri Lanka, Zuid-Afrika, India, Rusland en Ghana. Met Sri Lanka is in 2003 het beleidskader voor gemeenschappelijk cultureel erfgoed ondertekend. Voor Zuid-Afrika geldt dat de besprekingen voor het beleidskader zijn afgerond en politiek zijn geaccordeerd; met de Ghanese overheid zijn besprekingen dienaangaande gestart.

Bevorderen van de zichtbaarheid van de Nederlandse cultuurinbreng

Inbreng in grootschalige culturele manifestaties (ondersteund uit de HGIS-cultuurmiddelen) bevordert de zichtbaarheid van Nederland in internationale context. Zo is in 2003 door de ministeries van Buitenlandse Zaken en OCW, in nauwe samenwerking met de Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA), gewerkt aan het tot stand brengen van een cultureel programma ter gelegenheid van de viering van de 300-ste verjaardag van Sint Petersburg.

BELEIDSTHEMA 16 OVERIGE UITGAVEN

Beleidsthema 16, Overige (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2003	Aandeel ODA	Mutatie Totaal	Aandeel ODA	Realisaties 2003	Aandeel ODA
BZ 16.01 Geheim	0	0	0	0	0	0
17.01 HGIS-indexering	27.231	0	-27.231	0	0	0
17.02 Onvoorzien	136	0	-112	0	24	0
18.01 Apparaatsuitgaven	629.238	197.546	47.060	-1.758	676.298	195.788
18.02 Koersverschillen	390	108	-253	-68	137	40
AP Nader te verdelen	-31.368	0	31.368	0	0	0
Totaal	625.627	197.654	50.832	-1.826	676.459	195.828

Onder het thema 'overige uitgaven' zijn de uitgaven gegroepeerd die niet binnen één van de inhoudelijke beleidsthema's kunnen worden ondergebracht. De uitgaven betreffen met name apparaatsuitgaven. Ook is hier de post 'nader te verdelen' te vinden. Op deze post staan bij begroting reserveringen die in de loop van het jaar verdeeld zijn. De HGIS-indexering is bedoeld voor de budgettaire dekking van loon- en prijsontwikkelingen en onvoorzien uitgaven en is daar ook voor ingezet.

De apparaatsuitgaven zijn in 2003 verhoogd ten opzichte van de begroting. Dit was onder andere het gevolg van loon- en prijsbijstellingen, investeringskosten van bouwkundige projecten en beveiligingsmaatregelen in het kader van de Irak-crisis.